

Asztali beszélgetések a taburól

ASZTALOS TAMARA

egyetemi hallgató

Partiumi Keresztény Egyetem (Nagyvárad)

asztalostamara00@yahoo.com

Based on individual observation among relatives, the author examines what language taboo topics are spoken during meals. She assumes that the emergence of taboo topics is rarer in an official environment than in a friendly environment. She collected data on the following taboo topics: swearing, politics, religion, sexuality, metabolism, death, wherewithal, and social media. She finds that the most taboo-breaking groups are close friends and relatives. Meals with officials are the most taboo-free.

Keywords: *linguistic taboo, taboo-breaking, swearing, politics, religion, sexuality, metabolism, death, wherewithal*

A szerző rokoni körben végzett egyéni megfigyelés alapján azt vizsgálja, hogy étkezés közben milyen nyelvhasználati tabutémák hangzanak el. Feltevése, hogy a tabutémák előkerülése hivatalos közegben ritkább, mint baráti közegben. A következő tabutémákról gyűjtött adatokat: káromkodás, politika, vallás, szexualitás, anyagcsere, halál, anyagiak, közösségi média. Megállapítja, hogy leginkább tabutörő csoport a közeli baráti társaság, a rokonság. A hivatalos személyekkel töltött étkezés leginkább mentes a tabuktól.

Kulcsszavak: *nyelvi tabu, tabutörés, káromkodás, politika, vallás, szexualitás, anyagcsere, halál, anyagiak*

A tabu egyfajta tiltás, azaz olyan társadalmi jelenséghez kapcsolódik, amelyre tiltás vonatkozik. A jelen Európa társadalmának tabui némiképpen eltérnek a múltbeli tabuktól. A mai társadalomban nemcsak a népek/kultúrák között van különbség, hanem generációk, családok felfogása között is. Ami az én generációmnak magától értetődő, az a múltban teljes mértékben tabunak számított. Megkülönböztetünk verbális (nyelvhasználati) és viselkedési tabut. A kettő többnyire együtt jelenik meg. Tipikus tabuterületek a vallási és szexuális élet kérdései, sok helyen a politikai és pénzügyi nézetek firtatása, vagy az adott kultúrával való viccelődés, kivéve, ha azt maga a kultúra képviselője teszi (Csontos—Dér 2018). A kérdéshez lásd még a legfrissebb szakirodalmat: Balázs—Dede (2021); különösen a verbális agresszió és tabuk, tabutörés, a kimondhatóság, valamint a médiabeli nyelvi tabuk kapcsán (Balázs 2020, 63—70, Balázs 2021, Balázs 2022), a kimondhatóság kérdéséhez

Ebben a dolgozatban azt vizsgálom, hogy étkezés közben milyen nyelvhasználati tabutémák hangzanak el, ha elhangzanak egyáltalán, és kik körében. Az utóbbi egy hónap étkezéseit veszem alapul a dolgozathoz. Ültem asztalnál a szűk családdal, a távolabbi rokonokkal, hivatalos személyekkel, közeli barátokkal, ismerősökkel és a párommal. Feltevésem az volt, hogy a tabutémák előkerülése hivatalos közegben ritkább, mint baráti közegben.

A tabu univerzalitása miatt az egykori és mai tabutémák étkezéskor is eltérőek. Hagyományosan a politika és a vallás az a két alaptabu, amely a legtöbb embernek eszébe jut. Viszont az idő múltával és a technológia fejlődésének köszönhetően a politika és vallás mellett előtérbe került a szex, jövedelem és a közösségi médiával kapcsolatos tabu. A legtöbben a szexet tartják tabunak az étkezőasztalnál, ezt a fizetés, valamint az általános pénzügyi helyzet követi. Az asztalnál kerülendő témának tartják a fogamzásgátlást, kapcsolati státuszt, a házasság állapotát. Csupán ezek után jönnek a hagyományosnak tekintett tabutémák mint a vallás, a politika és a faji kérdések/megkülönböztetések. A Facebook térhódításának köszönhetően a tabuk közé sorolható a Facebook-profil, valamint a követők/ismerősök számának megvitatása is. (W1) Összehasonlítva a 2022-es értékrenddel, Amerikában valószínűleg ugyanez a rangsor, viszont a romániai magyarok esetében a közösségi médiával kapcsolatos tabura nem találtam példát.

Tabunak tartott jelenség a káromkodás, „bálványtörés” a meg nem engedett, tabunak tartott dolgok önkéntelen szidásban, emlegetésben nyilvánulnak meg. Istent, Krisztust, Máriát, a szenteket trágár szavak kíséretében emlegetik (Galgóczi 2008). Erre példát leginkább a közeli barátokkal való étkezés alatt tapasztaltam. Egy leesett villa, kés máris előhozta az istenkáromlást, holott az Úr azt parancsolatba is foglalta: *„Az Úrnak a te Istenednek nevét hiába fel ne vedd; mert nem hagyja azt az Úr büntetés nélkül, a ki az ő nevét hiába felveszi.”* (III. parancsolat. Az ortodox és a protestáns egyházak által használt tradicionális tízparancsolat szövege) Úgy tűnik, hogy a düh hatására az ember nem vesz tudomást a tabukról.

A politika mint az egyik leghagyományosabb tabu, szinte mindegyik esetben elhangzott. Szűk családi étkezésekkor leginkább a családfő szájából, de nem a helyi politikáról, hanem a magyarországi közelgő választásokat illetően. A távolabbi rokonokkal töltött étkezés alatt szóba került az elmúlt rendszer főként az idősebbek által, akik közül többen is szimpatizáltak az előző rendszerrel. A hivatalos személyekkel folytatott vacsora viszont a helyi politikai helyzettől nem tudott függetlenedni, jóformán nyomasztóan csak az került szóba. A barátokkal, ismerősökkel és a párommal töltött étkezés alatt viszont egyáltalán nem került szóba.

A környezetemben nem jelentenek gondot a vallási kérdések, ugyanis az ismerőseim 80%-a református, beleértve a családomat, páromat, barátaimat.

15%-a a párom családjának egy része római és görögkatolikus, a fennmaradt 5% pedig baptista. Viszont beszélhetünk ebben az esetben is tabutörésről, mivel mind a rokonokkal, mind az ismerősökkel folytatott étkezés alatt elhangzott a tiszteletes módszerei elleni kritika, a konfirmáció szükségessége, a megkeresztelkedés ideje (hány hónaposan kell a gyermekeket megkeresztelni, holott a baptisták akkor keresztelkednek, amikor késznek érzik magukat rá), az első áldozás lényege, a húsvéti fogások megszenteltetése. Mindez nem vita, hanem ismeretterjesztés céljából kerül szóba, gyakran étkezés közben is.

A 21. században a testnek egyre nagyobb teret szab a társadalom, az intimitást felszámolja a média például a pornográfiák által. Az érzékiség, erotika, szexuális beállítottság, szeretkezés férfiak és nők, férfiak és férfiak, nők és nők között már nem minden eshetőségben számít teljes mértékben tabunak. A szemérem, erkölcs sok esetben a múlté. A prostitúció nem mai fogalom, viszont a médiaprostitúció az. Vannak emberek, akik eladják arcukat, testüket néhány lájkért, kommentért, de már van olyan weboldal, amelyen előfizetéssel látható a kedvenc „influenszerük” úgy, ahogyan még soha. Étkezés közben nem hangzott el erotikus tabutéma sem a családdal, sem a rokonokkal, sem az ismerősökkel, sem a hivatalos személyekkel kapcsolatban. Viszont a közeli barátok esetében az asztalnál elmondott disznó vicc erejéig megtörik a tabu, valamint a párommal töltött étkezésekkor sem teljesen tabu a testiség. Ebbe a témakörbe sorolnám az anyagcserét is, amely végképp nem tartozik az asztalnál való beszélgetés témái közé, azonban kisgyermekes családoknál előfordul, mivel a kisgyermekben még nem alakult ki a szégyénérzet, nincs fogalma arról, hogy tabut feszeget.

A halál mint tabu összetett: vannak olyan helyzetek, amikor elengedhetetlen beszélni róla, arra viszont figyelni kell hogyan. Bizonyos környezetekben eltérő módon beszélnek a halálról/halottról. Ez nyilván az adott kultúrától függ, valamint attól, hogy milyen viszonyban vannak a halottal. A halál eufemizálásához kapcsolódik a halálkultusz, amely „életcéllá” emelte a hősi halált, mártírhalált. A századfordulón az irodalom is hozzájárult ehhez a kultuszalkotáshoz, holott a halál ekkor még nem számított tabunak, nem volt annyira magánügy, mint ma: *„A jövő embere midőn delelőre jut, felébred benne a halálösztön és mindinkább erősödve kíváncsossá teszi az elpihenést, a fájdalom és kínlás nélküli elmúlást, amely testvére az álomnak”* írja 1904-ben Cholnoky Viktor *A Hét* című folyóiratban. Ehhez a halál-álom metaforához ma is különböző hasonlatokat, megszemélyesítéseket használunk előszeretettel, mint például: „jobb létre szenderült”, „elhunyt” – lehunyta szemeit, mint aki kész álmodni, „könnyű neki a föld” stb. Az elmúlt évtizedekben vált a halál igazán tabuvá, magánüggé. Ahogy az életszínvonal, a vagyon egyre élvezetesebb lett, úgy vált ezzel párhuzamosan izoláló hatásúvá is.

Elvárassá vált, hogy a gyászolók gyászukkal ne terheljék a társadalmat. Nem osztoznak egymás fájdalmában, mint egykor, a temetés kevésbe rituális: egyre több a hamvasztás, így az elhunyt sírját sem kell gondozni (Kunt 1981). A halál eufemizálásának leggyakoribb módja, ha egyáltalán nincs kimondva a szó. A halál tehát tabuszó (Cselovszkyné Tarr 1999). Étkezés közben a halál eufemizált alakjaival találkozhatunk leggyakrabban: nem a legfájdalmasabb szemszög-ből közelítjük meg, gyakran megemlékezések, imák formájában kerül elő. A vasárnapi ebédnél gyakran hangzik el egy hálaadó ima, amelyben az elhunyt szerettek hiánya fogalmazódik meg, olykor metaforikusan. A családdal, rokonokkal töltött étkezés alatt a leggyakoribb a halál mint téma megjelenése. Az idősek áhítatos nyugalommal beszélnek róla, gyermekek fel sem fogják, a fiatalokat szorongással tölti el.

A pénz mindenkor kényelmetlen téma. A jövedelem, fizetés szóba hozása gyakran kínos helyzeteket szül, mivel az mindenkinek a magánügye, senki nem kívánja kitergetni az anyagi helyzetét. Az asztalnál viszont amennyire kellemetlen téma, olyan gyakran előfordul. A kérdés bár illetlen, mégis a hallgatóságot érdekli, ki milyen életszínvonalat engedhet meg magának, a családjának. A vizsgált étkezések mindegyikében előkerült a pénz fogalma: üzemanyag árak, infláció, jövedelem, projekt beruházás, adók, számlák stb. Ez azt bizonyítja, hogy materialista világban élünk, az életet a pénz határozza meg, és ebből nem látni kiutat.

A megfigyelések alapján arra következtetnek, hogy az étkezés közbeni beszélgetéseink nehezen határolódnak el a tabuktól. A tény, hogy asztalnál ülünk, nem zárja ki azt, hogy ezeket a tabutémákat olykor köntösbe bújtatva, de elővegyük, foglalkozunk velük. A leginkább tabutörő csoport a közeli baráti társaság lett, olykor gátlástalan kifejezőmóddal, de a rokoni étkezések alatt is megannyi meglepő tabu került elő. A hivatalos személyekkel töltött étkezés volt leginkább mentes a tabuktól, a politika és pénz kivételével.

Felhasznált irodalom

- Balázs Géza 2020. Nyelvszokások. A nyelvszokások mint szimbolikus nyelvi cselekvések. Inter-IKU, Budapest.
- Balázs Géza 2021. Nyelvi tabuk a médiában. 149–152). In: Balázs—Dede 2021.
- Balázs Géza 2022. Folklór és nyelv. IKU, Budapest.
- Balázs Géza—Dede Éva 2021. Agresszió és nyelvhasználat. (IKU-monográfiák, 7.) IKU, Budapest.
- Bakró-Nagy Marianne 2008. A tabu születése (Előleg egy fogalomtörténeti elemzésből). MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Cselovszkyné Tarr Klára 1999. A „megszépített” halál. Kharón, Budapest.

- Csontos Nóra és Dér Csilla Ilona 2018. *Pragmatika a magyar mint idegen nyelv oktatásában*. L'Harmattan Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest.
- Galgóczi László 2008. A nyelvi agresszió és diakrón formái a magyarban. 5—28. In: Zimányi Árpád szerk.: *Az agresszió kutatásról interdiszciplináris keretben*. In: *Az Eszterházy Károly Főiskola Tudományos Közleményei* (Új sorozat 35. kötet). Eger.
- Kunt Ernő 1981. *A halál tükrében*. Magvető Kiadó, Budapest.
- W1. <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-2515705/Sex-salaries-social-media-Not-table-The-new-taboo-dinner-party-topics-replaced-politics-religion.html>